

บทที่ ๔

วิเคราะห์หลักธรรมการปกครองวัฒนธรรมการศึกษาเศรษฐกิจ ที่ปรากฏอยู่ในชุกกัณฑ์วรรณกรรมเวสสันดร

การวิเคราะห์หลักธรรมในแง่มุมต่าง ๆ นั้น หมายถึง การขยายความเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ ที่เป็นวรรณกรรมอักษรขอมฉบับเก่า ที่มีการจารในราวพุทธศักราช ๒๔๖๒ โดยท่านมุณี ดี ที่อยู่ในหมู่บ้านตะเคียน ที่เป็นกวีท้องถิ่น ในบทนี้ผู้วิจัยศึกษา เรื่อง หลักธรรม การปกครองวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม ดังต่อไปนี้

๔.๑ หลักธรรมในวรรณกรรมชุกที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม

พระเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก คุณธรรมตัวละครในครอบครัวฐานะที่เป็นลูกกล่าวถึงคือนางอมิตตา เป็นบุตรของตระกูลพราหมณ์สองสามีภรรยาคนหนึ่ง มีรูปร่างทั้งงดงามเป็นที่หลงใหลของชายหนุ่มที่พบเห็น แต่นางต้องตกเป็นภรรยาของชุกเป็นเพราะพ่อแม่ของนางนั้นได้นำเงินทองที่ชุกนำมาฝากไว้นั้นไปใช้จ่ายใช้สอยจนหมด แล้วไม่มีคืนให้ชุกจึงจำเป็นต้องยกลูกสาวให้แทนนางเป็นลูกที่ดึกดำบรรพ์พ่อแม่ เห็นได้จากตอนที่พ่อแม่ยกเธอให้แก่ชุกนางก็ไม่ได้แสดงอาการขัดเคืองหรือไม่พอใจแต่อย่างใด ยินยอมเป็นภรรยาของชุกแต่โดยดีเพื่อทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ และนางก็ได้ปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของสามีอีกด้วย ประณิบัติชุกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่เคยทำให้ชุกน้อยอกน้อยใจเลย สามารถกล่าวถึงคุณธรรมในตัวนางได้ ๓ ประการคือ

๑) ความเสียสละเห็นได้จากพ่อแม่ของนางนั้นได้นำเงินทองที่ชุกนำมาฝากไว้นั้นไปใช้จ่ายใช้สอยจนหมด แล้วไม่มีคืนให้ชุกจึงจำเป็นต้องยกลูกสาวให้แทน

๒) ความกตัญญูทวดเห็นได้จากตอนที่พ่อแม่ยกเธอให้แก่ชุกนางก็ไม่ได้แสดงอาการขัดเคืองหรือไม่พอใจแต่อย่างใด ยินยอมเป็นภรรยาของชุกแต่โดยดีเพื่อทดแทนบุญคุณของพ่อแม่

๓) ความยึดมั่นในการทำความดีเห็นได้จากนางอมิตตา ได้ปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของชุกผู้เป็นสามี ประณิบัติชุกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ในฐานะที่เป็นภรรยา

นางอมิตตาได้ทำหน้าที่ของความเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่โดยยินยอมที่จะเป็นภรรยาของเฒ่าชุกเพื่อเป็นการทดแทนคุณผู้มีพระคุณ หากไม่เช่นนั้นแล้วพ่อแม่ของนางก็จะถูกชุกมาทวงเงินทองอยู่รำไปไม่มีสิ้นสุดและพ่อแม่ก็ไม่มีความหนทางอื่นใดที่จะหาเงินจำนวนมากมาเช่นนั้นมาชดใช้คืนได้ จึงถือได้ว่านางเป็นผู้มีความกตัญญูทวดเป็นอย่างมาก เพราะสำนึกในบุญคุณของพ่อแม่แล้วตอบแทนท่าน

๔.๑.๑ คุณธรรมในครอบครัวฐานะที่เป็นสามีภรรยาในวรรณกรรมชุก

คุณธรรมของสามีภรรยาในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุกนี้ บทบาทของชุกผู้เป็นสามีและบทบาทของนางอมิตตา ผู้เป็นภรรยา ได้แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมที่ควรยึดเป็นแบบอย่างของสามีภรรยาที่ดี ซึ่งสามารถแบ่งหัวข้อได้ดังนี้

๑) คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในกัมภีร์ไบลานมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุกอักษรรวมในฐานะเป็นสามีพึงให้แก่ภรรยา ผู้อยู่ทิศเบื้องหลังมี ๕ ประการ คือ

- (๑) ให้เกียรติยกย่องภรรยาสรรเสริญ
- (๒) ไม่ดูหมิ่นภรรยา
- (๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา
- (๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยา
- (๕) ให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยา

การที่เป็นสามีที่ดีได้นั้น จะต้องประพฤติตนให้อยู่ในหลักธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ การให้เกียรติภรยานั้น คือ การพูดจาด้วยคำไพเราะเพราะพริ้งน่าฟัง กล่าวยกย่องรับรองว่าเป็นภรรยาที่ดีของตน ตามโอกาสที่สมควร ไม่ดูหมิ่นภรรยาในที่นี้ คือ ไม่ดูค่าว่าภรรยาจุฑาธุสี หรือทาส ไม่แสดงกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการดูหมิ่นประมาท ไม่ประพฤตินอกใจนั้น หมายถึงการไม่ทำชู้สาวกับหญิงอื่น ที่มีใจภรรยาของตน มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยาภายในบ้านเรือน มีอำนาจจัดการบริหารในบ้านทุกอย่าง ตลอดจนทรัพย์สินเงินทอง แสวงหาเครื่องประดับของสตรี อัญมณี เสื้อผ้า อาหาร ที่เป็นของดีของแปลกมาให้ภรรยา ตามกำลังทรัพย์ของตนที่มีอยู่

๒) คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในกัมภีร์ไบลานมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุกอักษรรวมในฐานะเป็นภรรยาผู้อยู่ทิศเบื้องหลังพึงให้แก่สามี มี ๕ ประการ คือ

- (๑) จัดการงานดี
- (๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงสามีดี
- (๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี
- (๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

(๕) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง^๒

ภรรยาพึงตอบแทนสามีด้วยคุณธรรมเหล่านี้ เป็นผู้ขยันทำกิจการในบ้านเรือน ในด้านความสะอาดให้เรียบร้อย เก็บสิ่งของเข้าที่จัดระเบียบให้ดี จับใช้สอยได้สะดวก เป็นผู้รู้จักสงเคราะห์คนข้างเคียงด้วยการต้อนรับปราศรัย และแบ่งปันสิ่งของแก่บุคคลผู้เป็นมิตรเป็นญาติฝ่ายสามี ชื่อสัตย์สุจริตจงรักภักดีต่อสามี ไม่ต้องบรูษอื่นนอกจากสามี รู้จักรักษาประหยัดคอดอม ในเงินทองที่สามีหามาได้ ใช้จ่ายแต่พอดีในสิ่งที่จำเป็น ขยันอดทนในการทำงาน สิ่งใดที่เป็นหน้าที่ของตน ต้องทำให้เสร็จเรียบร้อย แม้แต่งานของสามีที่ทำค้างอยู่ก็ช่วยประสานให้เสร็จไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย คือ ความรักในสามีของ นางอมิตตาในฐานะที่เป็นภรรยา นางได้แสดงความรับผิดชอบในการปรนนิบัติสามีให้เป็นที่น่าพอใจ การที่นางอมิตตาปฏิบัติหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือนด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีนั้น ก็เพราะว่านางเคารพเชื่อฟังต่อสามี จึงพยายามดูแลทำงานบ้านทุกอย่างด้วยการหุงหาอาหาร จากนั้นเก็บผัก ตัดฟืน ตำข้าว และปักกวาดเช็ดถู โดยไม่ต้องให้สามีเตือน รู้จักทำหน้าที่ในบ้านอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง มีความซื่อสัตย์ต่อสามี นางอมิตตายังเป็นผู้หญิงที่สงบเสงี่ยม เรียบร้อย อดทนและอยู่ในโอวาทของสามี เห็นได้ในตอนที่นางถูกด่าเสียสติจากพวกพราหมณ์อย่างหนักก็ตาม เขาะเขี่ยนางให้ได้รับความอับอาย ก็รู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง แต่นางก็ไม่แสดงอาการโกรธเคืองหรือโต้ตอบกับพวกนางพราหมณ์เหล่านั้นเลย เดินร้องไห้กลับบ้านและเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ซุชกผู้เป็นสามีฟังอย่างละเอียดพร้อมกับบอกว่าต่อไปนางจะไม่ทำงานบ้านงานเรือนอีก ซุชกจึงรับอาสาที่จะทำงานทุกอย่างเอง แต่นางไม่ยินยอมโดยรีบทัดทานขึ้นทันทีด้วยความเคารพในสามีซึ่งนางแสดงออกโดยไม่ยินยอมให้ซุชกทำงานในหน้าที่ของตน ด้วยผิดประเพณีเคยปฏิบัติมา การมอบความเป็นใหญ่ให้สามีซุชก เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องในกัณฑ์นี้ แก่เลี้ยงชีวิตด้วยการขอทาน มีความโลภไม่พอใจสิ่งที่ตนมีอยู่ มักโกรธโมโหอย่างรุนแรงจิตใจโหดร้าย ไม่ชอบทำบุญกุศลก่อแต่กรรมชั่ว แต่ก็มีความรักต่อนางอมิตตาอย่างมาก และปฏิบัติตนเป็นสามีที่ดี อมิตตาได้แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบในการปรนนิบัติต่อสามี ดังจะเห็นได้จากตอนที่นางจัดเตรียมอาหารให้ซุชกนำไปเป็นเสบียงสำหรับเดินทางไปขอพระกุมารทั้งสองมาเพื่อเป็นทาสรับใช้ การที่อมิตตาจัดเตรียมเครื่องเสบียงกรังให้แก่ซุชก ด้วยความละเอียดรอบคอบนั้น ก็เพราะนางมีความประสงค์ที่จะให้ซุชกได้รับความสะดวกในการเดินทาง จึงจัดแจงอาหารชนิดต่างๆ ลงย่ามอย่างมีระเบียบ ทั้งอาหารที่เป็นของแห้งสำหรับรับประทานได้หลายวัน เพราะไม่มูดเมา และอาหารที่รับประทานได้โดยไม่ต้องปรุง เพื่อให้ซุชกได้พักพาระหว่างเดินทางไปเขาวงกต โดยมีให้ขาดตกบกพร่อง พฤติกรรมเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า อมิตตามีความรับผิดชอบในการปรนนิบัติสามี ซึ่ง

^๒ ติ. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๖๕ / ๒๑๔.

นางได้แสดงออกโดยจัดเสปียงอาหารอย่างประณีต เพื่อให้ชูกนำไปรับประทานอาหารในเวลาเดินทางไกลอย่างพอเพียง

จากการวิเคราะห์คุณธรรมของตัวละครประกอบในฐานะที่เป็นภรรยา ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของอมิตาคำรงตนอยู่ในฐานะภรรยาที่ดี มีความรับผิดชอบในการปรนนิบัติสามี อันเป็นคุณสมบัติที่สามารถนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัวให้มีความมั่นคงแข็งแรงตลอดไป

๔.๑.๒ หลักสังคหัตถ์ในวรรณกรรมชูก

การสังเคราะห์ด้วยวัตถุปรากฏในวรรณกรรมชูก ดังความปรากฏว่า “เมื่อชูกกราบทูลสนองว่าข้าแต่พระเจ้าสุทนต์ พระราชกุมารกุมาริทั้งสองนี้ พระเวสสันดรทรงยินดี พระราชทานแก่ข้าพระบาท ๑๕ ราตรี ทั้งวันนี้ นับแต่ข้าพระบาทได้พระราชกุมารกุมาริมาพระเจ้าสุทนต์ได้ทรงสดับคำชูกกราบทูล จึงตรัสว่าแก่ได้มาด้วยวาจาพึงให้รักอย่างไร ต้องให้พวกข้าเชื่อด้วยเหตุโดยชอบ ใครบ้างจะให้บุตรบุตรอันเป็นทานสูงสุด”^๓ สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมสังคหัตถ์ คือ หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังเคราะห์เมื่อมาอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เป็นคณะหรือเป็นสามี ภรรยาจะต้องมีหลักธรรม ๔ ประการ คือ

- (๑) ทาน คือ การให้
- (๒) เปยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก
- (๓) อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์
- (๔) สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ^๔

สังคหัตถ์ แปลว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการเกื้อกูลสังเคราะห์ซึ่งกันและกัน อันเป็นความเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อหม่าคณะ คือ การให้ในสิ่งที่ควรให้ การพูดจาเอาใจ ถนอมน้ำใจมีวาจาที่ไพเราะ น่ารัก พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ประพฤติตนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ทำตัวเหลวไหล วางตนเสมอไม่ถือตัว เสมอต้นเสมอปลาย ผู้ประพฤติธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นผู้ที่สามารถสมานสามัคคีให้แน่นแฟ้น เป็นผู้มีบารมีมาก

^๓พ.ชา.สตตติ.อ.(ไทย) ๖๔/๑๒๖๘/๗๗๕.

^๔ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๑๓ / ๒๕๕.

๔.๑.๓ คุณธรรมในฐานะเป็นพ่อแม่ในวรรณกรรมชุก

พ่อแม่เป็นบุพพการีผู้ให้กำเนิดแก่ลูก ให้ความรัก ความอบอุ่น เลี้ยงดูลูก ทุ้มเททุกอย่างให้ลูก เพื่อจะได้เป็นคนดีของสังคม ผู้เป็นพ่อแม่ จึงเป็นหลักสำคัญในการอบรมสั่งสอน รับผิดชอบในการเลี้ยงดู ด้วยความรัก ความเสียสละ เอื้อนดูสงสารห่วงใย เพื่อให้ลูกมีความสุขสบาย

มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวถึงความรักความห่วงใยของพ่อและแม่ที่มีต่อลูกและคุณธรรมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ที่ดี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คุณธรรมในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกในฐานะเป็นพ่อแม่ ได้ ๒ ประเด็น คือ ๑) ความห่วงใยลูก ๒) การสั่งสอนลูกให้ยึดมั่นในความดี

๑) ความห่วงใยลูกในกัมภีร์ใบลาน ฉบับอักษรขอม ยังมีตอนที่แสดงถึงความรักระหว่างพ่อแม่กับลูกตอนที่แม่ของนางอมิตตาได้ยกนางให้เป็นภรรยาของชูชกนั้น ก่อนที่ชูชกนั้นก่อนที่ชูชกจะพานางไปจากแม่ของนางอมิตตาก็ฝากฝังไว้กับลูกสาวกับชูชกให้เลี้ยงดูตามความเอื้อนดูสงสารและได้กล่าวอวยพรให้ลูกสาวมีความสุขสบาย ไร้โรคาบาเบียดเบียน ดังความต่อไปนี้

นางพราหมณ์พุดฝากฝังบุตรไว้กับตาชูชกพราหมณ์ตามแต่จะ

เอื้อนดูกรุณานางอมิตตบุตรของเรา นางพราหมณ์จึงลอบไล่หลังของ

ลูกแล้วกล่าวว่า โอ้ ลูกเอ๋ย ลูกรักดังแก้วตาของแม่เอ๋ย แม่ไม่มีทรัพย์อะไร

จะให้ลูกนำไป แม่อยู่ทุกวันนี้ ก็ขัดสนลำบากมากนะลูกเอ๋ย ขอนางจงไป

อยู่กับตาชูชก อย่าให้มีทุกข์โศกโรคภัย ความเจ็บไข้ได้ป่วยอย่ามาเบียด

เบียนและ^๕

๒) การสั่งสอนลูกให้ยึดมั่นในความดีการสั่งสอน หมายถึง การชี้แจงให้เข้าใจและบอกให้ทำ เป็นการแนะนำชี้แจงให้บุตรดำรงตนอยู่ในความดี เพื่อให้บุตรเกิดความพอใจในอันที่จะกระทำความดีอย่างเต็มใจ ซึ่งจะเห็นได้จากการประพุดและปฏิบัติของ

อมิตตาเธอก็ปฏิบัติตัวสมเป็นยอดกุลสตรีที่ดี อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ไม่นอกคอกนอกทาง เช่น คตินำสมัยที่มักยึดกันในหมู่กุลนารีปัจจุบันบางท่าน เมื่อมีเรือนก็ปฏิบัติตนตามประเพณีนิยมที่มีอยู่ในสมัยนั้น ถึงรูปร่างของสามีจะไม่นำพิสมัย เมื่อมีน้ำใจงามเอากอเอาใจได้อยู่ เธอก็วางตัวสมหน้าที่ของตน เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้หา อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่เพิกเฉยงานเรือนไปนั่งรำไฟรี ไม่ทำตัวเป็นเหมือน

^๕กัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ

^๖ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น), หน้า ๑๒๗๕.

ดอกไม้ประดับแจกัน หรือเป็นฝ้ายเบมื่อรับฝ้ายเดี่ยว เมื่อหากต่างคนต่างรู้ใจกันและกันดี ความต้องการของแต่ละฝ้ายก็จะรวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่คิดว่าใครจะเป็นข้างทำหน้า หรือว่าใครเป็นข้างทำหลัง ช่วยกันทำช่วยกันใช้ช่วยกันหา ต่างให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ก็จะไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งให้เสียความสุขไป

๔.๒ การเมืองการปกครองในวรรณกรรมชุกที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม

ในสมัยโบราณ กษัตริย์เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดในอาณาจักรดินแดนของตนเอง มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ในมือสามารถที่จะให้ขุนและโทษแก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองต่างๆ แม้กระทั่งในประเทศไทยของเราในสมัยอดีต ปกครองด้วย กษัตริย์ ที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดในอาณาจักร อาทิ เช่น การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นต้น ซึ่งผู้ปกครองนั้นสามารถแยกได้ ๒ ระดับ คือ กษัตริย์ และ ขุนนางและราชการดังนี้

๔.๒.๑ พระมหากษัตริย์ ถือเป็นผู้ปกครองสูงสุดในประเทศ ไม่ว่าจะในด้านใดก็ตาม และเป็นอำนาจอธิปไตยของการวินิจฉัย การแต่งตั้ง และการทำงานของระบอบต่างๆ ตามลำดับชั้น ในสมัยก่อน ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก จบับภาษาเขมร แม้จะเห็นได้ว่า พระราชามีอำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ แต่ก็ยึดถือหลักของความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น ในการเรียกร้อง และในการวินิจฉัยลงโทษด้วยเช่นกัน และบุคคลที่กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นใคร ก็ไม่มีสิทธิ์ยกเว้น แม้กระทั่งพระญาติเองก็สามารถลงโทษได้เช่นกัน ไม่มีข้อยกเว้น หากการกระทำนั้นเป็นความผิดไม่ถูกต้องและประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นชอบด้วย ดังตอนที่ชุกเข้าไปถามหาพระเวสสันดรกับชาวเมืองแล้วชาวเมืองก็ได้กล่าวถึงสาเหตุที่พระเวสสันดรต้องถูกเนรเทศให้ไปอยู่เขาวงกตก็เพราะพวกของท่านนี้มาขอช้างปัจจัยนาเคนทร์แล้วพระเวสสันดรทรงพระราชทานให้ไป ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย พระราชบิดาจึงต้องทำตามความต้องการของประชาชนเพราะเห็นว่าพระเวสสันดรทำผิดสมควรได้รับการลงโทษ ดังความต่อไปนี้

อันว่าชุกสะพายบริวารเดินงเงินโซเซไปตามทางที่ไปยังเขตร

ราชสถาน จนกระทั่งได้เห็นผู้คนเขานั่งอยู่ข้างทาง ตะแคงเดินเข้าไป
ไปใต้ถ่มมหาเชื้อพระบาทศรีเวสสันดรว่า ๑ สุธี เวสสันดร (เวส
สันดร) ราชา ๑ ว่าพระบาทศรีเวสสันดรบรรจัตติยวงศ์ พระองค์
ประทับอยู่ในสถานที่แห่งใด นะท่าน ขอพวกท่านทั้งหลายได้โปรด
บอกเราสักนิดเดี๋ยวนี้ด้วย ๑ เตร (เต)วาสิโน(นครวาสิโน) ๑ ฝ้าย
ชาวนครทั้งหลายนั้น เมื่อได้ยินคำของตาชุกถามหาพระบาทศรีเวส

สันตรบรรพโพรธสัตว์ เขาก็มีใจโกรธเคืองต่อตาพราหมณ์ พากันดำตามอำเภอใจ ว่า เออ ได้พราหมณ์นี้เอง มันตามมาเบียดเบียนย่ำยีพระองค์ มันไม่รู้จักทำมาหากิน ค้าขายอะไรเลย เมื่อมันอยากได้อะไรแล้ว ก็ขอเอาตามอำเภอใจต้องการ ฝ่ายพระองค์ก็พระราชทานแล้วไม่เคยเหลือไว้ในใจ ควรอะไรที่มาขอทั้งช้างป้างัยนาเคนทร์เป็นบุคคลที่ทำให้เกิดความกังวลใจพวกราษฎรก็พากันโกรธทั้งพระนคร จนกระทั่งพระวรบิดาก็ทรงพระพิโรธต่อพระองค์ จึงทรงให้เนรเทศออกจากพระราชสถาน..^๓

๔.๒.๒ ขุนนางละข้าราชการในวรรณกรรมชุก

เป็นผู้มีอำนาจมากพอสมควรเพราะทำหน้าที่คอยตอบสนองพระบรมราชข้าราชการหากพิจารณาเฉพาะบทบาทที่พบในกัณฑ์ชุกนี้ปรากฏว่า ขุนนางและโองการของพระมหากษัตริย์และนำหลักการไปปฏิบัติหรือประกาศให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ต่อไป ประชาชนทั่วไปจะเกรงกลัวต่อบุคคลที่เป็นขุนนางและข้าราชการ เพราะสามารถให้คุณและโทษแก่ตนได้ เห็นได้จากกัณฑ์ชุกฉบับภาษาเขมร ตอนที่ชุกไปหาพราหมณ์สหายเพื่อทวงเงินที่ฝากไว้คืน แต่พราหมณ์สองสามีภรรยาไม่มีเงินจะคืนให้ ชุกจึงได้ข่มขู่ด้วยการบอกว่าตนเองนั้นรู้จักขุนนางและข้าราชการในกรมทุกกรม จะให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมาจับสองสามีภรณานั้นไปจองจำ ให้ติดคุกติดตะราง เพื่อลงโทษแสดงให้เห็นว่าข้าราชการหรือว่าบุคคลชั้นปกครองนั้นมีอำนาจสิทธิพิเศษกว่าคนธรรมดาสามัญ หากใครทำร้ายต้องได้รับโทษ ดังข้อความต่อไปนี้

“ตาชุกจึงพราหมณ์กล่าวขึ้นว่า ได้มันเป็นอย่างนั้นเองหรือ ดังแล้วพราหมณ์ก็โกรธฉุนเฉียว ยืนจังก้านไหว จับไม้เท้าและยามพูดคำรามว่า โอ้อถ้าเป็นเช่นนั้นมันถึงามหน้าจริงๆ นะเมื่อเป็นดังนั้นกูไม่ทำเป็นเล่นเลยกูจะไปฟ้องเจ้ากรมให้จับทำคดีความและจองจำมันก็ได้กูนี้ก็จะไม่อดทนอีกเลย พราหมณ์เอ๋ย เจ้ากรมศาลาไหนๆ กูก็รู้จักเขาหมด โอ้อพราหมณ์เอ๋ย ฉะนั้นมันก็จะติดคุกติดตะรางถูกใส่กุญแจมือและข้อ แกะจะทนได้สักเท่าไรแล้ว

^๓ คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชุกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

พนักงานทหารเขาจะตีหัวให้เลือดไหลออก ชูชกพุดข่มพูให้พราหมณ์สามีภรรยากลัวโดย
วาทา อุปมาดังคนวาดรูปเสียให้วักแล้ว^๔

๔.๓ วัฒนธรรมและสังคมในวรรณกรรมชูก

สังคม หมายถึง มนุษย์ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ตั้งหลักแหล่งอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานาน
มีภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตหรือสภาพความเป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นไปในรูป
เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้วรรณกรรมกับสังคมยังมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ออก
เนื่องจากกวีผู้ประพันธ์งานวรรณกรรมเป็นมนุษย์คนหนึ่งในสังคมนั้นๆ ย่อมต้องรับเอาสภาพสังคม
ประเพณี วัฒนธรรมที่ตนอยู่มาเป็นองค์ประกอบในการประพันธ์งานวรรณกรรมของตนซึ่งมี
ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของกวีจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม^๕

จากการศึกษาลักษณะของสังคมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูก ฉบับภาษา
เขมร พบว่า กวีได้พรรณาลักษณะสังคมของชาวบ้าน กล่าวได้ว่า กลุ่มชนที่อาศัยกันอยู่ร่วมกัน
อย่างสงบสุข บทบาทของประชาชนของมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูกนั้น ส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิต
ไปตามปกติของชาวชนบททั่วไป คือประกอบกิจการงานของตนเองไปตามหน้าที่ แต่หากมีงานใดๆ
เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นงานที่ต้องร่วมแรงร่วมมือกันทำ เช่น งานแต่ง งานบุญ เป็นต้นและเรื่องที่ก่อ
ความเดือดร้อนให้แก่พวกพ้องของตนเอง ก็จะมีการร่วมมือร่วมใจกันทำเพื่อให้งานนั้น ๆ

สภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทย
เป็นอย่างมากเพราะสภาพภูมิอากาศและลักษณะการตั้งถิ่นฐานย่อมสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ
เช่น การตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหรือหนองน้ำจะเหมาะกับการเพาะปลูกและหาอาหาร การตั้ง
ชุมชนตามโคกตามป่าจะเหมาะกับการเลี้ยงดำรงชีวิตด้วยอาหารป่า เช่น จับปลา ล่าสัตว์ หาของป่า
 เป็นต้น ดังนั้น ในอดีต ประชาชนในภาคอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องอาศัย
น้ำฝนจากธรรมชาติ บางปีฝนตกชุก น้ำอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณต่างๆก็พลอยสมบูรณ์ไปด้วย
ประชาชนทั่วไปก็มีความสุขเพราะปีนั้นได้ผลผลิตทางการเกษตรเต็มที่การหาอาหารผักปลาหาไว้กิน
ก็ง่าย บางปีฝนตกน้อยทำให้ทุกข์ยากลำบากแก่ประชาชนในภูมิภาคนี้เป็นอย่างมาก สัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็
หาหญ้าและแหล่งน้ำกินยาก สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นทั่วไปในภูมิภาคอีสาน ของไทยตั้งแต่อดีต

^๔กัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภอยุ
ขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

^๕เมทินี รัชฎาภิษฐ์, “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องจันทมาตฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา
ฉบับอีสานและฉบับภาคใต้”วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาจารึกภาษาไทย (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๔๑).

แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีสภาพดังกล่าวปรากฏให้เห็น ถึงจะไม่มากเหมือนดังอดีตก็ตาม สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากสภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมสามารถอธิบายลักษณะด้านสังคมในมหาเวศสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ได้เป็นดังนี้

- วิถีชีวิตความเป็นอยู่
- อาชีพ
- การแต่งกาย

๔.๓.๑ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในวรรณกรรมชูชก

ในมหาเวศสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก คัมภีร์ใบลานฉบับอักษรขอม พบว่า กวีได้พรรณนาลักษณะของชาวบ้านไว้ในรูปแบบชุมชนที่ดำเนินชีวิตไปอย่างเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมาช้านาน ซึ่งในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านกัณฑ์ชูชกนั้น ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายเป็นอาชีพหลัก ซึ่งในลักษณะการทำมาหากินเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตมากกว่าการมุ่งหวังกำไร

ลักษณะที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่ของชาวบ้านในยุคนั้น เป็นลักษณะการปลูกสร้างแบบง่าย ๆ คล้ายบ้านทรงไทยภาคกลางทั่วไป นิยมปลูกสร้างบ้านด้วยไม้ เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายกว่าวัสดุอื่นๆ ยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งลักษณะบ้านของชูชกนั้น ผู้จารพรรณาไว้สั้น ๆ พอเป็นตัวอย่างโดยมีส่วนประกอบดังนี้ “ชูชกพราหมณ์ก็ต้มน้ำหักฟืน ยืนดูเรือนที่รวนเรเลทุตรชำรุดร้าว ทั้งคร้าวไฟแลใต้ถุน ตะเก็กจับจุนตอมอหลุด ทั้งบันไดสลักหลุดสลักหลุด ลืมประตู ชูชกก็ดูซ่อมแปลงเสร็จสรรพ”^{๑๐}

มองเห็นภาพบ้านของชูชกเป็นลักษณะบ้านที่ใกล้ชนเขาจะล้ม หลังคาที่ร้าว หน้าจั่วก็ทุตรเสาก็โยกเหยก ส่วนบันไดนั้นลืมน้ำที่ดอกยึดก็หลุดออกมา สลักลิมประตูก็เช่นกัน แต่ชูชกก็พยายามหาทางซ่อมแซมเรือนที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง เพื่อให้ภรรยาสาวอมิตตาอยู่อย่างปลอดภัย ส่วนประกอบสำคัญ ๆ ของเรือนที่กล่าวถึงนั้น ประกอบไปด้วยชิ้นส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) กระดาน	คือ ไม้ที่เลื่อยออกเป็นแผ่น ๆ สำหรับปูพื้นเรือน
๒) กลอน	คือ ไม้ที่ขัดประตู หน้าต่าง หรือดาล เครื่องสลักประตูหน้าต่าง
๓) คร้าวไฟ	คือ คร้าว เป็นที่สำหรับหุงต้มอาหาร
๔) จาก	คือ ใบจากที่นำมาใช้มุงหลังคาหรือฝา

^{๑๐} คัมภีร์ใบลานมหาเวศสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยไต้

- ๕) ตอม่อ คือ เสาต้นสำหรับรับรอดหรือโคนเสา
- ๖) ใต้ถุน คือ ที่ใต้พื้นเรือนซึ่งยกระดับสูง
- ๗) นอกชาน คือ พื้นเรือนที่ยื่นชายคาระเบียงออกมา
- ๘) บันได คือ สิ่งที่ทำเป็นขั้น ๆ สำหรับขึ้นลง บางครั้งเรียกว่า กะได ใน
ที่นี้ทำมาจากไม้เป็น ๓ ชั้น เวลาจะนอนจะยกบันไดขึ้นเก็บ
เพื่อความปลอดภัย เรียกว่า เจ็นกะได
- ๙) ประตู คือ ทางเข้าออกของบ้าน มีบานเปิดปิดได้ บางครั้งเรียกว่า ปาก
กะตู หรือปากกะตู
- ๑๐) ฝาเฟือง คือ เครื่องกันด้านนอก หรือเครื่องกันแบ่งห้องของ
ตัวเรือนโรง เป็นต้น
- ๑๑) ฟาก คือ พื้นเรือน ถ้าทำด้วยไม้ไผ่เรียกว่า ฟากสับ
- ๑๒) ล่อง คือ ช่องตามพื้นที่ทำไว้สำหรับให้สิ่งของลอดลงได้
- ๑๓) ล่องเยี่ยว คือ ช่องบนพื้นเรือนสำหรับถ่ายปัสสาวะ ซึ่งกล่าวไว้ว่า ทอดตัว
ลงล่องเยี่ยว ทั้งนี้จะได้ไม่ต้องเดินไปเข้าป่าในเวลาจำเป็นมีด
ฉีกดิน
- ๑๔) ลิ่ม คือ ไม้หรือเหล็กที่มีสัณหยาปลายบางสำหรับจิม หรือขัดให้แน่น
หรือไม้ขัดบานประตูหน้าต่าง มีลักษณะคล้ายลิ่ม
- ๑๕) สลัก คือ เครื่องกันหรือกลอนประตูหน้าต่าง แบบเก่าที่ลงไว้เพื่อไม่ให้
เลื่อน หรือผลักเข้าไปได้
- ๑๖) เสียบหนู คือ ไม้ที่เสียบกับไม้ข้างควาย ที่ชนาบบนหลังคาเรือน
- ๑๗) หลังคา คือ ส่วนบนของเรือนสำหรับบังแดดและฝน ซึ่งบ้านชุกมุง

หลังคาด้วยจาก

ภาพบ้านของชุก มีลักษณะที่เป็นบ้านหลังเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงจากยกพื้น
ระดับเดียวกันทั้งหลัง ใต้ถุนสูง มีบันไดพาขึ้น ลักษณะบันไดก็มีแค่สามขั้น เวลาจะนอนต้องเข็น
บันไดขึ้นไว้บนตัวเรือน เพื่อความปลอดภัย ซึ่งลักษณะบ้านเช่นนี้มีบันทึกไว้ในจดหมายเหตุไทย
ในสมัยรัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า “ที่อยู่อาศัยของคนจนนั้นสร้างกันแบบง่าย ๆ เป็นเรือนยกพื้นระดับ
เดียวกันไปหมดทั้งหลัง ใต้เสาไม้ไผ่แล้วกันฝาดด้วยซิกไม้ไผ่ หลังคามุงจากผูกไว้กับเครื่องบนที่เป็น

ไม้ไผ่เหมือนกัน ใช้บันไดไม้ไผ่พาดขึ้น”^{๑๑} ส่วนรอบ ๆ บริเวณบ้านมีรั้วปิดมิดชิด แต่ชาวบ้านมักจะหาหนามมาสะกั้นไว้ไม่ให้มีช่องโหว่ เช่นเดียวกับชุมชนเข้าป่าหาเห็ดหนามมาทำรั้วนั่นเอง^{๑๒}

๔.๓.๒ ลักษณะเครื่องแต่งกายในวรรณกรรมชุมชน

การแต่งกายในตัวละครในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยในสมัยโบราณและค่านิยมต่างๆของชาวบ้านในสังคมท้องถิ่นได้อย่างดี ทั้งเรื่องเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับพิสดาร ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม สามารถแยกประเด็นวิเคราะห์ที่เห็นชัดเจน การแต่งกายของฝ่ายหญิง การแต่งกายของฝ่ายชาย ทรงผม เครื่องสำอาง และการจัดเล็บดังต่อไปนี้

๑) การแต่งกายของฝ่ายหญิงเครื่องแต่งกายฝ่ายหญิง สำหรับสาวชาวบ้านแล้ว นานๆครั้งจึงจะพิธีพิธีการแต่งตัวกันสักครั้งหนึ่ง ถือเป็นโอกาสที่หญิงสาวจะประกวดประชันกัน เช่น มีงานบุญ มหรสพ หรืองานรื่นเริงต่าง หญิงสาวมักจะพิธีพิธีในการแต่งตัวมากกว่าวันธรรมดา ดังความในตอนที่มีการนิมิตดาชูชกว่า หากชูชกไม่ไปหาหาสมาให้นางใช้แล้ว ยามใดที่ชาวบ้านจัดงานรื่นเริง มีงานตรุษสงกรานต์ ก็จะแต่งตัวด้วยผ้าบาง ผ้าไหม แต่งตัวทำผม ทัดดอกไม้ เป็นต้น โดยเครื่องนุ่งห่มจำพวกผ้าชุดนั้นเป็นสิ่งที่หญิงสาวพิธีพิธีในการเลือกสรรและตกแต่งกายกันอย่างมาก

๒) การแต่งตัวของฝ่ายชายมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ไม่ได้พรรณนาเครื่องแต่งกายของฝ่ายชายไว้ดังเช่นฝ่ายหญิง แต่โดยปกติแล้ว สามารถทราบได้ว่าฝ่ายชายชาวบ้านไม่นิยมสวมเสื้อห่มผ้า นุ่งแต่โจงกระเบนเท่านั้น เพื่อความสะดวกในการทำงาน

๓) ทรงผมในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม กล่าวไว้เฉพาะทรงผมของผู้หญิงเท่านั้น ซึ่งหญิงชาวบ้านนิยมการแต่งไรผม เพราะถือว่างาม ทำให้ใบหน้าดูเด่น เห็นใบหน้าได้ชัดขึ้น ทั้งนี้ยังนิยมทำผมเป็นปีก กล่าวคือ แสกกลางแบ่งผมออกดูคล้ายปีกนก ใช้เขม่าและน้ำมันจับเพื่อให้ทรงตัว ดังตอนที่นางพราหมณ์ผู้เป็นแม่แต่งตัวให้นางอมิตดา ก่อนที่จะยกนาง

^{๑๑} สุวนีย์ ขวนสนธิ, “วิเคราะห์รายชามหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘).

^{๑๒} คัมภีร์โบราณมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยไค้ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ให้เป็นภรรยาของชูชก ทรงผมและการแต่งกาย ฉบับอักษรขอม ชูชกมีอีกสิ่งหนึ่งที่จะเป็นส่วนสะท้อนวิถีชีวิตนอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่นั้นคือ ลักษณะทรงผมและการแต่งกาย ซึ่งสามารถแสดงถึงความนิยมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ โดยเฉพาะกลุ่มการแต่งกายของสามัญชนชาวบ้านทั่วไป

๔) เครื่องสำอาง ตอนที่นางอมิตดาบอกชูชกว่าหากถึงปีใหม่มีการละเล่นมหรสพนางก็จะแต่งกายให้สวยงามประดับด้วยเครื่องประดับต่างๆ ทาเครื่องประพินผิวและทัดดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม ไปเล่นกับพวกชายหนุ่มแล้วปล่อยให้ชูชกนั่งเป็นทุกข์อยู่คนเดียว ในฉบับอักษรขอมนี้นางอมิตดาถึงกับกล่าวว่า จะปล่อยให้ชูชกนั่งน้ำลายไหลร้องไห้เป็นทุกข์จนถึงกับเสียชีวิตทีเดียวในหนังสือบางเล่ม กล่าวว่า การจับเขม่า เป็นการเพิ่มเติมสีสันให้ผมหาดสนิท เพราะนิยมว่าผมที่มีสีดำเป็นเงางาม คือ ผมที่สวยงามที่สุด โดยสตรีจะนำเขม่ามาป้ายและหมักผมไว้ ให้เป็นสีดำสนิท แต่ไม่ได้นำเขม่ามาใช้ป้ายทาเลยๆ เขม่าที่นำมาใช้เพิ่มเติมสีสันให้ผมหาดสนิทนี้ จะใช้เขม่าที่นำมาจากหลอดตะเกียงเท่านั้น คือ จะขูดเขม่าวันละเล็กละน้อยใส่โถเอาไว้จนได้ปริมาณที่พอสมควร จากก็นำดอกไม้มาอบในโถที่บรรจุเขม่า ปิดฝาให้แน่นอบไว้ ให้เขม่ามีความหอมกรุ่นจากนั้นจึงนำมาแต่งทรงผมโดยทาบริเวณโคนผมนั่นเอง

ขมิ้น เป็นสิ่งที่นิยมนำมาทาบำรุงผิว โดยจะทาตัวหลังอาบน้ำ เพื่อให้ผิวเป็นสีเหลืองนวล สวยงามเปล่งปลั่งแลดูคล้ายทาด้วยทองคำ ซึ่งในปัจจุบันมีเครื่องบำรุงผิวที่ทำมาจากขมิ้นอยู่หลายประเภท เพราะมีคุณภาพช่วยให้ผิวพรรณมีสุขภาพดี

จี๊ฉิ่ง หมายถึงจี๊ฉิ่งที่ปรุงแล้วบางก็เรียกว่า สีฉิ่ง เป็นเครื่องประพินผิวอย่างหนึ่งของผู้หญิงในสมัยก่อน นำมาทาที่แฉ้มที่ริมฝีปากให้สวยงามเป็นมันและไม่แห้ง

น้ำมันตานี เป็นน้ำมันที่ผลิตจากจี๊ฉิ่งที่นำมาเคี่ยว และผสมกับน้ำมันจนเหนียวข้นเป็นครีมได้ที่ และอบด้วยดอกไม้ให้มีกลิ่นหอมกรุ่น ใช้สำหรับทาผมหรือใส่ผม ใช้ได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง

แป้ง นิยมใช้หลังอาบน้ำเสร็จ ใช้แป้งทาในสมัยโบราณมีอยู่หลายอย่าง เช่น แป้งนวล แป้งรำสารภี ดินสอพอง เป็นต้น แต่ละชนิดแตกต่างกันไป มีความว่า พราหมณ์ ผู้เป็นมารดา แต่งตัวให้นางอมิตดาแล้ว น้ำหอมเป็นที่นิยมใช้ในยุคนั้น ก็จัดแจงให้ลูกอาบน้ำทาน้ำมันปะแป้ง

เสร็จแล้ว ให้นุ่งผ้าสไบสะสวยสดไส้มละไม เจริญไฟ

เราะ มีกลิ่นตัวที่หอมเหมือนดังเขาอบด้วยดอกไม้แล้วพา

ไป ฝ่ายตาชูชกก็แอบมองด้วยหางตา ชำเลียงมองแต่ละ

ครั้งๆ เห็นดังใจปรารถนา ตะแกลิดแต่ในใจว่า แหม...

ช่างงามจริงๆ^{๑๑}

๕) การขัดเล็บในคัมภีร์ไบเบิลฉบับอักษรขอม พวกพราหมณ์หนุ่มนอกจากจะดูคำกรรยาค้วยถ้อยคำต่างๆที่บ่งบอกถึงลักษณะนิสัยของภรรยาที่ไม่ดี ละเลยหน้าที่แม่บ้าน เช่น ไม่คิดจะทำงาน ไม่ต้มน้ำผาพื้นหุงข้าว ตีแต่งตัวขัดเล็บทาปาก เดินเที่ยวเตร่เตรไม่เกิดประโยชน์อะไร จะทำงานอะไรสักอย่างก็ไม่เคยสำเร็จ แม้จะทำให้เสร็จได้ก็ใช้เวลาเนิ่นนาน การขัดเล็บในสมัยก่อน ทำด้วยวิธีง่าย ๆ คือ นำเปลือกมะนาวถูล้างเล็บให้สะอาดสะอาดทำให้เล็บขาวขึ้นและมีประกายแวววาว เป็นที่นิยมของสตรีผู้มีฐานะในยุคก่อนเท่านั้น

๖) อาหารการกิน อาหารเป็นสิ่งที่สำคัญ แตกต่างกันไปตามชาติตามภาษา แม้คนไทยเองจะเป็นชาติเดียวกัน แต่อยู่คนละท้องถิ่นก็รับประทานอาหารที่แตกต่างกันออกไป เบบียงที่นางอมิตาจัดเตรียมให้ชูชกก่อนออกเดินทางไปขอสงกุมาร ดังความว่า

อาหารต่าง ๆ ที่นางอมิตาจัดเตรียมให้ชูชกมีหลายชนิด เช่น ข้าวตู ข้าวตอก กงเกวียน ขนมหิวน ขนมหั่ว ทอดมัน กัลละแม แดงงา สังขยา เป็นต้นล้วนเป็นขนมพื้นบ้านของไทย และคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เพราะเป็นขนมที่ใช้ในเทศกาล ประจักษ์ได้ง่ายและมีความอร่อยรับประทานได้ทุกเวลา

๔.๔ เศรษฐกิจในวรรณกรรมชูชก

ในสมัยอดีตนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาชีพทำไร่ทำนา หาของป่า และค้าขาย สามารถดำรงอยู่ได้ในแบบวิถีชีวิตที่พอเพียง ด้านเศรษฐกิจ การค้าขายสินค้าบริโภค อุปโภคของประชาชนในสมัยก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรคือพืชผักผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ นำมาแลกเปลี่ยนกันหรือใช้เงินซื้อกิน อาชีพการค้าขายที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนั้น ที่ซื้อขายกัน เช่น ข้าวสาร ปลา ผัก ผลไม้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นอาชีพขึ้น สร้างเศรษฐกิจแบบครัวเรือน

^{๑๑} คัมภีร์ไบเบิลมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยไค้ อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ

๔.๔.๑ อาชีพในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก

อาชีพในวรรณกรรมออกได้เป็นลักษณะที่ชัดเจน อาชีพที่ประชาชนประกอบอยู่ เช่น เกษตรกรรม การค้าขาย รับราชการหัตถกรรม ขอทาน และนายพรานดังต่อไปนี้

๑) เกษตรกรรมโดยสังคมไทยเป็นสังคมเกษตร ชาวบ้านนิยมทำไร่ไถนา การประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเป็นการทำไร่ทำนา ดังตอนที่สองสามภรรยาผู้เป็นพ่อของนางอมิตดา อ้างจะขอผ่อนผันที่จะคืนทองของชูชกว่า ขอผัดไปก่อนไปจนกว่าจะได้ข้าวในนา งามในส่วนก่อน จึงจะนำเงินมาใช้ชูชก ซึ่งการปลูกข้าวและทำสวน เป็นอาชีพการทำไร่ทำนา เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านที่กล่าวถึงในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย นิยมปลูกพืชผัก และมีการเลี้ยงสัตว์ หาปลาควบคู่กันไปด้วย

๒) การค้าขายในสมัยอดีตนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาชีพทำไร่ทำนา หาของป่า และค้าขาย สามารถดำรงอยู่ได้ในแบบวิถีชีวิตที่พอเพียง ด้านเศรษฐกิจ การค้าขายสินค้าบริโภค อุปโภคของประชาชนในสมัยก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรคือพืชผักผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ นำมาแลกเปลี่ยนกันหรือใช้เงินซื้อกิน อาชีพการค้าขายที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนั้น ที่ซื้อขายกัน เช่น ข้าวสาร ปลา ผัก ผลไม้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นอาชีพขึ้น สร้างเศรษฐกิจแบบครัวเรือน

“ตลาด” เป็นแหล่งชุมนุมที่สำคัญ อาชีพค้าขายจึงเป็นอาชีพเหล่านางพราหมณ์แห่งหมู่บ้านทุนวิฐ ซึ่งภวิได้พรรณนาไว้ว่าพวกนางพราหมณ์จะค้าขายสิ่งใดก็มักขาดทุนไปสินทั้งนี้เพราะนางไม่เอาใจใส่ต่ออาชีพของตนเอง ในฉบับภาษาเขมรนั้นก็มีการกล่าวถึงการค้าขายเช่นเดียวกัน คือในตอนที่พราหมณ์หนุ่มได้คำภรรยาของตนเองว่า ถ้าไปค้าขายคงขาดทุนสูญทั้งกำไรทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จสักอย่างหนึ่ง

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการค้าขายที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน ฉบับอักษรขอม สื่อถึงเศรษฐกิจในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี การทำมาหากินอย่างอื่น นอกจากอาชีพทำไร่ทำนา และอาชีพค้าขายแล้ว ยังปรากฏว่าชาวเขมรถิ่นไทยทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพอื่นๆอีก เช่น อาชีพการทำประมง แต่การทำประมงนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อทำมาค้าขายเพียงเพื่อทำเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตประจำวันเท่านั้น ส่วนในฉบับอักษรขอมนั้นได้พูดถึงเกี่ยวกับการค้าขายไว้ เช่น การขายมังคุด ลูกกระท้อน กล้วยหอม เป็นต้น

๓) อาชีพรับราชการการรับราชการเป็นอาชีพหนึ่งที่มีหน้ามีตา ชาวไทยสมัยก่อนอยากเข้ารับราชการกันมาก เพราะเป็นอาชีพที่เป็นเกียรติ มีหน้ามีตา มีผู้คนนับถือยกยอก และอำนาจ

ชาวไทยสมัยก่อนจึงมีความประสงค์จะเข้ามารับราชการ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรได้กล่าวถึง บทบาทของการรับอาชีพข้าราชการซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไป ยกย่อง และยำเกรง ดังเช่น ตอนที่ชูชกไปหาพราหมณ์สหายเพื่อทวงเงินที่ฝากไว้คืน แต่พราหมณ์สองสามีภรรยาไม่มีเงินจะคืนให้ ชูชกจึงได้ข่มขู่ด้วยการบอกว่าตนเองนั้นรู้จักขุนนางและข้าราชการในกรมทุกกรม จะให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมาจับสองสามีภรณานั้นไปจองจำ ให้ติดคุกติดตะราง เพื่อลงโทษ แสดงให้เห็นว่าข้าราชการหรือว่าบุคคลชั้นปกครองนั้นมีอำนาจสิทธิพิเศษกว่าคนธรรมดาสามัญหากใครทำร้ายต้องได้รับโทษ และอีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึง ชูชกใช้ความฉลาดในการเอาตัวรอดจากพราณเจตบุตรจะข่มขู่ โดยอวดอ้างว่า ตนเป็นปุโรหิตรับราชการในวัง ทำให้พราณเจตบุตรหลงเชื่อทันที

๔) การทำหัตถกรรม อาชีพด้านหัตถกรรมนั้น ถือว่าเป็นอาชีพเสริมของประชาชนสมัยก่อน นอกเหนือจากอาชีพหลักคืออาชีพเกษตรกรรมและค้าขายแล้ว งานหัตถกรรมถือเป็นงานหนึ่ง มักทำในยามว่างจากการทำไร่ทำนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยทั่วไปของสตรีไทย นอกเหนือจากการหุงข้าว ตักน้ำ หาฟืน ฯลฯ ผู้หญิงยังต้องรู้จักการทอผ้า หรือการเย็บปักถักร้อยอีกด้วย มีกล่าวไว้ในเนื้อเรื่องกัณฑ์ชูชกอยู่ อย่างเช่น ตอนที่เหล่าพราหมณ์ค้านางพราหมณ์ผู้เป็นภรรยาของตนเองว่า ไม่ยอมทำงาน ทั้งข้าวน้ำไม่หาหุง ผ้าก็ไม่ทอ

๕) ขอทานการขอทานอาจถือว่าเป็นอาชีพ แต่ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ชูชกได้ทำมาหาเลี้ยงตนเองด้วยการขอทาน ซึ่งเป็นอาชีพของคนยากจน และได้รับการดูแลดูแลจากเพื่อนบ้านเป็นอย่างดี การขอทานนี้มีในสังคมไทยมานานแต่ไม่ปรากฏหลักฐาน

“เอโก พราหมโณ ยังมีพราหมณ์คนหนึ่ง ชื่อ ชูชกพฤตจารยรูปอันธการ ผอม กงไกร้ จมูกโค้ง หน้าอกมีแต่กระดูกผมแข็งหยิก ท้องใหญ่ป่องออกมา ใบหูย้อยหนา เหมือนโรคไข้เรื้อนเพลิง ขาโค้งเหมือนขานกแก้ว ตาเข เนื้อหนังโป้ ตะปุ่มตะป่ำเหมือนเขาฝากไว้ ผิวขรุขระ หย่อนยานเท่าผลมะสังผลสมอพินักขาว หัวก็ยาวเรียวเล็ก ข้างหนึ่งเหมือนผลมะตูม ตะแคงอยู่หมู่บ้านทุนวิภูตราม ใกล้หมู่บ้านกลิงคราสตรตัวแกต้องเดินขอทานเขาเกิน ถ้าหากไม่ได้ที่หมู่บ้าน ตะแคงไปที่ ตะแคงไปที่วัดของพวกเรา ไม่ได้ทางเหนือ ตะแคงไปทางใต้”

๖) พราณในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ปรากฏว่าชาวเขมรถิ่นไทยทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพอื่น ๆ อีกนอกเสียจากการทำไร่ทำนา ค้าขาย รับราชการ หัตถกรรมนั้นคือ อาชีพพราณหาของป่า ลำสัตว์ แต่อาชีพพราณนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อทำมาค้าขายเพียงเพื่อทำเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตประจำวันเท่านั้น ฉบับภาษาเขมรนั้นอาชีพนายพราณ ก็คือพราณเจตบุตรนั่นเอง ดังความต่อไปนี้

“ในกาลนั้น ยังมีพรานป่าคนหนึ่ง ชื่อเจตบุตร ตะแกรู้จักศิลปะการ ใช้ธนูการยิง ได้อย่างชำนาญแม่นยำ อาศัยป่าทำเป็นบ้าน สะร้วไม่ให้ใคร เดินเข้าไปมาได้โดยทางที่จะไปยังภูเขาศีรีวงกต ตะแกเดินไปทั่วทุกแห่ง สักตหาหมาประมาณ ๑ คันนา จากทางเข้าไปยังภายในป่าใหญ่ จนกระทั่งได้ยินพรานหมณ์ร้องให้โฮผสมกับเสียงของหมาเห่า”^{๑๔}

๔.๕ การศึกษาในวรรณกรรมชุก

มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่มองว่าประชาชนในภาคอีสานซึ่งเป็นที่อยู่ที่ตั้งพำนักอาศัยของชาวอีสานและเขมรถิ่นไทย ตั้งแต่อดีตมานั้นเป็นดินแดนของคนที่ไม่มีการศึกษาหรือคนโง่เขลา มีแต่ความยากจน ความลำบาก และทุกข์เข็ญ ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไปเลยแต่แท้ที่จริงคนอีสานได้สั่งสมความรู้เป็นเวลานานเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตน หากเป็นคนกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว ก็มีคำพยานายิตจำนวนมากที่แสดงทัศนะชื่นชมคุณค่าของการศึกษาหรือการหาความรู้ไว้ประกอบอาชีพ และยกย่องผู้มีความรู้ที่ใช้อย่างมีคุณธรรม^{๑๕} เช่น บ่ออกจากบ้านบ่เห็นด่านแดนไกล บ่ไปหาเขียนก็บ่มีความรู้ ส่วนชาวเขมรถิ่นไทยก็มีคำสำนวนโวหารสุภาษิตสอนใจ^{๑๖} เช่น เทอชเรออย มือ ซเมา คะ ตุก โจน เจา ออย มือ เพา ชันดาน หมายถึง ทำนาให้ดูที่หญ้า การจัดการแต่งงานให้ดูที่วงศ์สกุล เป็นต้น

ศิลปะวิทยาที่พบในฉบับภาษาเขมรนั้นศิลปะวิทยาเป็นเรื่องเกี่ยวกับพยากรณ์โชคชะตาดาราศีและความรู้วิชาการแขนงอื่นๆ ดังตอนที่กล่าวถึงชุกว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการทำนายชะตาดาราศี รู้จักชักจูงใจคน และตอนที่ชุกกล่าวกับนางอมิตดาว่าตนนั้นไม่มีความรู้ใดๆเลยที่เคยเล่าเรียนมาก็ลืมเกือบหมด เช่น การบวกลบคูณหาร ความรู้ทางปฏิทิน เป็นต้น แสดงว่าคนสมัยนั้นมีความรู้เกี่ยวกับวิชาเหล่านี้

จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากกล่าวถึงการศึกษาของประชาชนแล้ว ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก ฉบับภาษาเขมรยังกล่าวถึงการศึกษาของกษัตริย์ ดังตอนที่ชุกได้โกหกพรานเจต

^{๑๔} กัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชุกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยไค้ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

^{๑๕} จารุวรรณธรรมวัตร. ภูมิปัญญาแห่งอีสาน : รวมบทความอีสานคดีศึกษา (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๑), ๑-๒.

^{๑๖} สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และโสภณา ศรีจำปา, การพัฒนาระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย (นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓). ๗๗-๗๘.

บุตรว่าตนเคยเป็นครูสอนพระเวสสันดรทั้งการยุทธการศึกสงคราม พุทธศาสตร์ และไสยศาสตร์ เป็นต้น

๔.๖ ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมในวรรณกรรมชุก

ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม หมายถึงสิ่งที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การละเล่น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต ซึ่งการสอดแทรกประเพณีต่างๆเหล่านี้ในเนื้อเรื่อง แต่ละท้องถิ่นจะมีการตัดทอนและเพิ่มเติมเสริมแต่งพิธีการต่าง จนกลายเป็นเอกลักษณ์ เป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นขึ้น ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก ฉบับภาษาเขมรนี้ ได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน และเขมรถิ่นไทย ไว้ดังกล่าวนี้

๔.๖.๑ ประเพณีการแต่งงานในวรรณกรรมชุก

เกิดขึ้นเนื่องมาจากชายหญิงตกลงใจจะใช้ชีวิตเป็นครอบครัว^{๑๑} กล่าวถึงประเพณีอันเนื่องในการแต่งงานบ่าวสาวว่า “การแต่งงานเป็นระยะเริ่มต้นแห่งชีวิตครอบครัวของมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม ผู้ที่จะมีชีวิตเป็นครอบครัวได้คือ หญิงชายที่เป็นสามีภรรยาอัน อันได้เข้าพิธีแต่งงานเป็นปรกติตามจารีตประเพณีที่มีอยู่ในสังคมนั้น พิธีแต่งงานไม่ว่าจะชนชาไหน มักเชิญญาติมาร่วมงานพิธีด้วยและมีเลี้ยงดูกันอย่างเอิกเกริก เพื่อจะได้ให้รู้เห็นเป็นพยานว่า คนทั้งสองได้เป็นสามีภรรยาอันถูกต้องตามจารีตประเพณี” ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก ฉบับภาษาเขมร ก็ได้กล่าวถึงการประเพณีการแต่งงาน ดังความที่ชุกได้พานางอมิตดากลับไปยังหมู่บ้านของตน เมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องเห็นดังนั้นก็พากันจัดงานแต่งงานให้กับชุกและนางอมิตดาตามจารีตประเพณี ดังความว่า

“กาลนั้นฝ่ายพ่อแม่ของดาชุกพราหมณ์ ตลอดจนญาติกาทั้งหลาย
เห็นดาชุกมาถึงแล้วเห็นทั้งนางอมิตดามาด้วย ฝ่ายบิดามารดา
ของดาชุกคิดว่า โอ้ ภูเอ๋ย ภูคินี่ก็ว่า มันตายสูญหายไปแล้ว ไม่รู้
ว่ามันไปได้เมียสาวพรหมจารี เหมือนสตรีสวรรค์มา ควรเมียงมอง
ว่า ไฉนนางคนนี้ มันช่างงามนักหนา ควรที่เราจะต้องจัดงานแต่งให้
มันให้ได้มีหน้ามีตาต่อไป เพราะภูก็แก่มาแล้ว ไม่ควรเลยที่นาง
มาได้พราหมณ์ คิดดังนั้นแล้ว ก็เดินไปหาพี่น้องญาติทั้งหลายที่นับ

^{๑๑} พระยาอนุমানราชชน, ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษ – สารท ของเสถียรโกเศศ, กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชชน, ๒๕๓๒, หน้า ๕๕.

ถือกันคิดก็พร้อมกันมาประชุมแล้ว หากคนดื่มหัวไก่บ้าง คนดื่มหัว
เปิดบ้าง คนดื่มหัวหมาบ้าง บางคนดื่มหัวแมว บ้างก็ดื่มหัวอิฐ บ้าง
ก็ดื่มหัวอิฐ แล้วก็แจกจ่ายกันกินอย่างซุมนุน แล้วจึงไปปรึกษากับ
อาจารย์ให้หาฤกษ์หาวันเวลาที่จะผูกแขน ให้จัญไรโรคภัยเพิ่มในวัน
นี้เอง อาจารย์จึงสวดเรียกผีปู่ย่าตาทวดตลอดจนอารักษ์เทพารักษ์
พระภูมิ ขอให้มารุ้มล้อมเอาไป อันว่าอาจารย์นั้นก็ไม่น้อยจะรู้ ได้
เรียนมาก็เพียงแค่นี้ จากนั้นอาจารย์ก็จับถือเอาน้ำส้มป่อยขึ้นสวด
ผสมเล็กน้อยว่า พาหุเทวชาวมงคลโหชะโมงคฺลิต อาจารย์ตักออกตัก
ใจต้นตระหนกตกลงถึงพื้นดิน ลั่นปากพูดว่า เออ ภูผิตเอง เสรีจพิธิ
การแล้ว พวกพี่น้องและคนนับถือ เขาก็พากันกลับบ้านตนเองหมด
ฝ่ายตาชี่ก็อยู่สุขสบายแล้ว จนกระทั่งเช้าตรู่ ชุชกก็ลุกขึ้นกระแอม
เสียงดัง อะเอิม ๆ ชุชกคิดว่าได้กะลาแตกที่เขาให้เป็นของขวัญคราวผูก
แขนจากวันนั้นมาตักน้ำล้างหน้า แล้วจึงกินหมาก สั่งสอนภรรยาให้
ทำงานหาเงินตามประเพณีนั้นแล”

๔.๖.๒ งานตรุษสงกรานต์ในวรรณกรรมชุก

ชาวบ้านจะได้พักผ่อนหย่อนใจหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ในวันนี้จะมีการ
ทำบุญตักบาตร และมีงานมหรสพรื่นเริงต่างๆ เพื่อสร้างความเพลิดเพลิน ซึ่งหนึ่งปีจะมีเพียงครั้ง
เดียว ปกติจะจัดในเดือนห้า หนุ่มสาวต่างพากันสนุกสนานครึกครื้นเป็นพิเศษ จึงแต่งตัวออกกันอย่าง
เต็มที และนัดแนะพุดคุยกันเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก
ฉบับภาษาเขมร ไม่ได้เอ่ยถึงประเพณีนี้อย่างชัดเจนนัก แต่เพียงแต่กล่าวถึงงานรื่นเริงโดยทั่วไป
สามารถรู้ได้ว่าเป็นงานตรุษสงกรานต์ร่วมอยู่ด้วย

๔.๖.๓ งานรื่นเริงและการละเล่นต่างๆ ในวรรณกรรมชุก

ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรมีกล่าวถึงการละเล่นและงานรื่นเริงไม่
ชัดเจนเท่าใดนัก แต่การละเล่นต่างๆ ของไทย ซึ่งทำให้มองเห็นภาพว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความนิยม
ของชาวบ้านในสมัยอดีต ดังตอนที่นางอมิตดาให้ชูชกไปหาทาสมาให้ตน ถ้าชูชกไม่ไป เมื่อถึงงาน
รื่นเริงและการละเล่นต่างๆ ของหมู่บ้านและชาวเมือง คนก็จะออกไปละเล่น ไม่ปฏิบัติหน้าที่ศรี
ภรรยาที่ดี ดังความว่า

นกุขเต (นกุขตุเต)๑ เมื่อถึงเข้าปีใหม่เล่า ก็ก็จะไปเล่นกับ
พวกหนุ่มๆ อัสตตุต๑ ๑ จะเอาเครื่องน้ำมันและแป้งหอม

กลิ่นฟุ้งมาทาทิ้งตัวกู กระจุกผมด้วยหวี ห่มสไบหลากสี
 ทัดดอกทองกวาวดอกจำปา และเครื่องประดับทั้งหลาย
 นุ่งผ้านุ่งให้ปล่อยชายให้สบายใจ ให้ตาชุกนึ่งน้ำลายไหล
 ให้เป็นทุกข์จนกระทั่งตายไปเอง^{๑๘}

๔.๖.๔ ธรรมเนียมการต้อนรับแขกในวรรณกรรมชุก

การต้อนรับแขกที่มา เยี่ยมเยือนถือเป็นสิ่งที่ปฏิบัติการอยู่ทุกเรือน ยิ่งรับรองแขกดีเท่าใด ยิ่งสร้างศรีให้แก่ตนและครอบครัวอย่างมาก ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงการต้อนรับแขกดังกล่าว คือ เมื่อชุกเดินทางมาทวงทองจากตระกูลพราหมณ์ด้วยอาการโกรธทำให้พราหมณ์ทั้งสองเกิดอาการกลัวเกรง นางพราหมณ์จึงกล่าวเชิญชุกนั่ง กินหมาก กินน้ำก่อนให้ใจเย็นๆแล้วจึงค่อยปรึกษาหาทางออกกันในเรื่องดังกล่าว

๔.๗ ด้านความเชื่อและค่านิยมในวรรณกรรมชุก

ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก ฉบับภาษาเขมร ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งหัวข้อการศึกษาออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

๔.๗.๑ ความเชื่อในวรรณกรรมชุก

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังกันต่อๆมาในแต่ละสังคม บุญผา ทีวีสุข อธิบายความหมายของความเชื่อไว้ในหนังสือคติชาวบ้านว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม^{๑๙} ความเชื่อ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชุก ฉบับภาษาเขมรนี้ สามารถศึกษาวิเคราะห์ได้หลายประการ ความเชื่อตามคติพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

๑) ความเชื่อตามคติพุทธศาสนาในสังคมไทย เป็นสังคมพุทธศาสนา คนไทยมีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากศาสนาอยู่หลากหลาย นับเป็นวัฒนธรรมที่ทุกสังคมต้องมี เพื่อตอบสนอง

^{๑๘} กัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชุกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยไค้ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

^{๑๙} บุญผา ทีวีสุข, คติชาวบ้าน, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘. หน้า ๑๕๖.

ความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ กล่าวคือ สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้เกิดขึ้น ความเชื่อตามคติพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรมีดังนี้

ความเชื่อเรื่องบุญ – กรรม คนไทยมีความเชื่อเรื่องบุญกรรม เชื่อในเรื่องการสั่งสมบุญ และการทำบาป ว่ามีพลังอำนาจกำหนดให้ชีวิตของคนให้เป็นไปในลักษณะต่างๆ พุทธศาสนิกชนจึงทำบุญใส่บาตร เพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า โดยมีคำสอนที่ยึดปฏิบัติกันเสมอมาว่า “ทำดี ละเว้นชั่ว” “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้กระทำความดี ย่อมได้รับผลดี ผู้กระทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว”

คนไทยเชื่อว่า ผลแห่งกรรมในปัจจุบันและในอดีต เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ นางอมิตตาเป็นตัวละครที่กล่าวถึงผลแห่งกรรมมากที่สุด ในตอนที่นางพราหมณ์รูดม้วนนางอมิตตาที่ทำน้ำว่าสาเหตุที่นางอมิตตาต้องตกมาเป็นภรรยาสาวของชูชก เพราะกรรมต่างๆ ที่นางได้กระทำไว้

ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ความเชื่อเรื่องนี้ไม่ใช่ความเชื่อทางพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากความเชื่อในพุทธศาสนา^{๒๐} ถ้าชายหญิงคู่ใดได้เคยเป็นคู่ครองกันมาแต่อดีตชาติแล้ว มักจะให้เกิดมาครองชีวิตร่วมกันอีกในปัจจุบัน ดังสำนวนที่ว่า “คู่กันแล้ว ไม่แคล้วกัน” ความเชื่อลักษณะนี้เห็นชัดเจนจากตอนที่ตระกูลพราหมณ์ต้องยกนางอมิตตาให้ชูชก แทนค่าทอง ได้กล่าวอวดอ้างว่านางอมิตตาเป็นสาวสวยมีหนุ่มร่ำรวยมาสู่ขอมากมาย แต่คลาดแคล้วกันไป เพราะวาสนานางอมิตตาเป็นคู่ครองของชูชก

๒) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณมาก มีการแบ่งผีออกเป็นประเภทต่างๆ ทั้งผีป่า ผีโป่ง ผีปู่เจ้า ภูตพราย ฯ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรมีนั้น กล่าวถึงผีเหล่านี้ไว้หลายตอนด้วยกัน เช่น ตอนที่ชูชกวิ่งหนีชาวบ้านที่รุมเข้ามาทำร้ายจนต้องวิ่งหนีกระเจิงเข้าป่า ระหว่างเดินทางเข้าในป่าได้ยินเสียงต่างๆ ทำให้เกิดความกลัว และตอนที่ชูชกต้องวิ่งหนีสุนัขของนายพราหมณ์เจตบุตร จนต้องขึ้นไปบนบานศาลกล่าวถึงผีปู่เจ้า ผีป่า ให้ช่วยปกป้องคุ้มครองตนเอง

ความเชื่อของสังคมไทยในอำนาจเหนือธรรมชาติของผีสาร ทำให้เกิดความเกรงกลัวว่า หากกระทำการลบหลู่สิ่งเหล่านี้จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนได้ แต่ถ้าให้ความเคารพนอบน้อม ท่านก็จะคอยคุ้มครองช่วยเหลือให้พบแต่โชคลาภ จึงมีการทำพิธีบูชาโดยการบวงสรวง หรือทำพิธีเช่น

^{๒๐} มณี พยอมยงค์, การวิเคราะห์เปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๐. หน้า ๑๐๗.

ไหว่ เช่น ตอนที่เจตบุตรได้ยินเสียงชุกกร้องเรียกหาพระเวสสันดร จึงเกิดโกรธโกรธา เพราะมั่นใจว่าชุกติดตามหาพระเวสสันดรเพื่อขอสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงคิดจะฆ่าให้ตายและนำมาบวสรวงต่อผีป่าดังจะยกตัวอย่าง

...โศชโก อันว่าชุกพฤตอาจารย์ผู้ดำทราวม เคนวัก
 เหว่ออยู่แต่ลำพังผู้เดียวเข้าไปในกลางป่าไม้ไพรหนาร่องโศก
 เสร้าคร่ำครวญเป็นที่น่าสงสารล้นพ้น ฯ กามอุตฺติยา ฯ เป็น
 เพราะคณหามันเผลาณอยู่ในมโนทวาร ตะแกจึงถือเพศเป็นดา
 ชีเดินกๆเงินๆป่าเปื้อไปด้วยความทุกข์แวลวฺทณฺท (เวฬุทณฺ
 ท) ถือไม้เท้าสี่เหลี่ยมเก่าปะพายามต้องแต่งๆ เหมือนเขา
 เล่นกันชุกก็เจ็บใจตัวเองพันกำลั่ง จริติ พุราหารณฺญ (จริ
 มหารณฺญ) ตะแกก็เดินเร่งรีบเข้าไปในป่าใหญ่ ป่าโปร่งมีทาง
 คดเคี้ยว มีช่องแคบเชิงเขา เดินไปตามซอกเล็กซอกใหญ่ ผ่าน
 ห้วยลำธาร ลำน้ำ และหนองบึง ที่เต็มไปด้วยหญ้าคา ทางก็แคบ
 มีแต่ไม้ไผ่ขึ้นเต็มไปด้วยหนาม มรรคาก็แคบ ชุกพยายามเดิน
 แทรกเข้าไปแต่เพียงคนเดียว เกรงกลัวภัย ตาก็มองไปข้างหน้า
 ซ้ำเลื่องเมียงมองเหลียวซ้ายแลขวา เกรงจะพบเจอเสือ ช้างป่า
 แรด ควายป่า ซึ่งบันลือศัพท์สำเนียงดาดายเกลื่อนกลาดทั่วทั้ง
 ป่า ชุกมีภัยกับสรรพสัตว์แทบจะขวัญหนีดีฝ่อ พยายามเร่ง
 ฝีเท้าเดิน แหวกหนามหญ้าคาที่ขึ้นหนาทึบให้ได้ผ่านไปจาก
 ประตูป่า ไปทางด้านล่าง

...แน่ะพราหมณ์แกเอื่อยยามาร้องคร่ำครวญหาพระองค์เลย
 ชีวิตพราหมณ์แกเอื่อยถ้านั้นกูจะยิงด้วยธนูเดี๋ยวนี้ให้ตรง
 ออกให้เข้าดกลงมา กูจะเลื่อยเอาเลือดผ่าอกล้างเอาดับมายา
 พล่านูชากรุงพาลี ส่วนหัวของมันกูก็จะเลียบถวายศาลเทพ
 ดาอารักษ์ ท่านที่อยู่รักษาป่าประตูป่าแกจัญไร มึงจะตายด้วย
 มือของกูเดี๋ยวนี้เอง ไม่ใช่เล่น^{๒๑}

๓) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดศาสตร์หนึ่งของสังคมไทย มีหลักฐานปรากฏอยู่มากมาย โดยเฉพาะพบเสมอในวรรณคดีไทย เช่น ขุนช้าง-

^{๒๑} คัมภีร์ใบลาน อักษรขอม ฉบับวัดบ้านแว่นตำบลห้วยใต้ อำเภออุ้มซ่อง จังหวัดศรีสะเกษ.

ขุนแผน เป็นต้น ในปัจจุบันศาสตร์นี้ยังคงมีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งนับถือกันอย่างจริงจัง และเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

ลักษณะไสยศาสตร์ในประเทศไทยนั้นมีลักษณะผสมปนเปจากหลายแหล่ง มีทั้งที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ และได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง^{๒๒} ซึ่งไทยน่าจะได้รับความเชื่อนี้ มาจากศาสนาพราหมณ์มากที่สุด เนื่องจากมีคัมภีร์อาถรรพเวท ซึ่งเป็นตำราทางไสยศาสตร์ ที่กล่าวถึงการรักษาโรค การกำจัดเหตุร้าย และการทำเสน่ห์ เป็นต้น

ความเชื่อในศาสตร์นี้ ชาวบ้านนิยมเชื่อถือกันมาก ทั้งในเรื่องเวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง การสักยันต์ การทำเสน่ห์ ฯลฯ เป็นเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่แยกมาจากศาสตร์ ๑๘ ประการ ซึ่งสมัยโบราณผู้ที่จะเป็นยอดคนต้องเรียนรู้ให้ชำนาญชาญ โดยเฉพาะในชาวอีสาน ชุมชนเขมรถิ่นไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากขอมโบราณ ซึ่งถือว่าศาสตร์นี้เป็นศาสตร์ที่อิทธิพลมากวิได้กล่าวถึงความสำคัญของการไสยศาสตร์ในตอนที่ถูกขกเหตุผลว่าตนไร้วิชาความรู้ เพราะไม่ได้เรียน ไม่รู้วิชาคาดคิดตัว จึงยากที่จะเดินทางฝ่าอันตรายไปขอสงุมารมาได้

ซึ่งความเชื่อทางไสยศาสตร์นี้ เป็นสิ่งที่ผู้ขายสมัยก่อนต้องชวนขายศึกษา เพื่อนำมาเป็นความรู้ติดตัวต่อไป ซึ่งความเชื่อในไสยศาสตร์ที่กล่าวในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร สามารถวิเคราะห์ศึกษาได้ ๓ ประการ คือ

(๑) ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา เป็นเรื่องสำคัญในเรื่องไสยศาสตร์ คำว่า “เวท” มาจากคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีหมวดที่ว่าด้วยบทสวดศีลธรรมเจริญอ้อนวอนพระเจ้าและเทวดาทั้งหลาย บทสวดประกอบพิธีกรรมต่างๆรวมทั้งบทเรียกเทวดามาปกป้องรักษาและคำสาปแช่ง เพื่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นด้วย เมื่อเอาบทสวดของคัมภีร์พระเวทไปใช้สวดเรียกว่า “มนต์” ส่วน “อาคม” ซึ่งมักจะถูกใช้พร้อมกับคำว่า “คาถา” หมายถึง ศาสตร์ หรือวิชาเรื่องเวทมนต์ แต่ไทยมักใช้ในลักษณะเลขยันต์ซึ่งมีการบริกรรมคาถาด้วย

(๒) เครื่องรางของขลัง เป็นเรื่องของสิ่งของที่ใช้ป้องกันภัยอันตราย มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงเครื่องไสยศาสตร์ไว้ แต่ไม่ได้ระบุว่ามิสิ่งใดบ้าง ซึ่งเครื่องไสยศาสตร์เหล่านี้ก็นิยมนำมาใช้ในการป้องกันภัยเมื่อมีความต้องการเดินทางไกล อาทิเช่น การทำเหรียญชูชกออกมาในลักษณะต่าง ๆ ที่เห็นกันอยู่มากมายจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

(๓) วิชาไสยศาสตร์ลักษณะอื่นๆ เช่น การอยู่ยงคงกระพัน การสักยันต์ การเล่นแร่แปรธาตุ การทำเสน่ห์ เป็นต้น พบว่าถึงอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรหลาย

^{๒๒}เรไร สืบสุข, ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, (พิมพ์ครั้งที่ ๖), กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๑, ๖๒-๖๕.

สำนวน แต่มุ่งในเชิงตลกขบขัน เป็นไปในเชิงโอ้อวดประเภทเอาตัวรอดซึ่งหน้า ไม่ได้มุ่งแสดงให้เห็นถึงความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด

๔) ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่ชาวไทยยังคงยึดถือมาจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะไม่ว่าจะทำการใดๆ เช่น ซื้อรถใหม่หรือสร้างบ้านใหม่ ต้องนิมนต์พระดูฤกษ์ที่เหมาะสมให้ก่อนเสมอ เพื่อให้การทำการต่างๆ เป็นไปด้วยความโชคดี มีโชคมีลาภ ลักษณะการดูฤกษ์ยามก่อนออกเดินทาง การทำนายทายทัก ฤกษ์ยาม วันดี วันร้าย และในลักษณะอื่นๆ ที่เราเรียกผู้รู้เรื่องเหล่านี้ว่า “หมอดู” นั้นเอง โหราศาสตร์นั้นนับเป็นวิชาพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้ในการทำมาหากินได้ ทั้งยังทำให้เป็นที่นับหน้าถือตาแก่คนอื่นอีกด้วยและสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

ความเชื่อในฤกษ์ยาม เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ชาวไทยเชื่อว่า “เวลาที่ถูกต้องและเหมาะสม” เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตพบแต่ความสุข มีสิริมงคล และเจริญก้าวหน้า ซึ่งยังคงเป็นความเชื่อที่ยังสืบเนื่องมาถึงในปัจจุบัน ฉะนั้น เวลาที่จะออกเดินทางหรือกระทำงานมงคล จึงนิยมนิมนต์ดูฤกษ์ยามว่า “ฤกษ์งาม ยามดี” ถูกต้องตามนารับโบราณว่าไว้หรือไม่ หากปรากฏว่าฤกษ์ไม่งามยามไม่ดี ก็มักจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมกระทำการ

ความเชื่อในलगสังหรณ์ คนไทยเชื่อว่า ลางสังหรณ์เป็นความคิดปกติบางอย่างที่สามารถรบ่งบอกเหตุการณ์บางอย่างล่วงหน้าได้ ทั้งยังมีการทำนายในลักษณะต่างๆ ไว้อีกด้วย เช่น การทำนายเมื่อเห็นสัตว์เลื้อยคลานบางชนิด อาจเป็นมงคลหรืออัปมงคล

สรุปได้ว่า ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้หลายรูปแบบอันเป็นสิ่งที่แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมาแต่ครั้งอดีต เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย นับเป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยจนกระทั่งปัจจุบัน

๔.๗.๒ ค่านิยมในวรรณกรรมชูชก

ค่านิยม หมายถึง ความคิด พฤติกรรมและสิ่งที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติตามและวางแผนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและความคิดเห็นของสังคม^{๒๙} นับเป็นความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และสามารถ

^{๒๙} ก่อ สวัสดิพานิช, อ้างถึงใน พนัส หันนาคินทร์, การสอนค่านิยม, พิชญโลก : โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก, ๒๕๒๐.

เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลประสพการณ์และวุฒิภาวะของบุคคลแต่ละคน แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกัน ค่านิยมอาจผิดแผกแตกต่างกันได้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ ๒ ประเด็นคือ ๑) ค่านิยม๒) พฤติกรรม

๑) ค่านิยม สามารถแบ่งออกได้เป็น

(๑) การได้สามีที่ดี (โดยเฉพาะการมีสามีเป็นขุนนาง) ย่อมเป็นที่เชิดหน้าชูตา กล่าวคือ เมื่อหญิงสาวพ้นจากการดูแลของพ่อแม่ จำเป็นต้องมีสามี คู่ครอง การได้สามีที่ดีจึงเป็นหน้าเป็นตาของผู้เป็นพ่อแม่

(๒) ผู้หญิงนิยมเป็นเจ้าหม่อมห้าม เป็นค่านิยมในเรื่องระบบชนชั้น เพราะในสังคมไทยสมัยอดีตเป็นสังคมศักดินา มีระบบเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งนิยมมีภรรยาหลายคนเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ จึงมีผู้นำหญิงสาวมามอบให้อยู่มากมาย ผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตางดงาม ย่อมมีโอกาสเลื่อนฐานะไปเป็นเมียหม่อมได้ง่าย

(๓) ผู้ชายนิยมรับราชการ การได้เป็นขุนนาง รับใช้พระมหากษัตริย์ นับเป็นความใฝ่ฝันของชายในสมัยอดีตกันอย่างมาก เพราะถือว่าจะได้แสดงความสามารถ ทั้งยังมีฐานะมั่นคง ได้รับการนับหน้าถือตาจากชาวบ้าน ชาวบ้านนิยมเรื่องการรับราชการมากถือว่ามีเกียรติ ยิ่งได้ลูกเขยที่เป็นขุนนาง รู้จักผู้ใหญ่ในรั้วในวัง ย่อมเป็นที่วางใจจะยกลูกสาวให้โดยง่าย โดยเชื่อว่าจะได้สุขสบายตลอดไป การมีตำแหน่งสูงจึงทำให้คนๆ นั้นมีอำนาจ ใครๆ จึงอยากรับราชการ

(๔) ผู้หญิงเป็นทาสของชาย ที่เรียกกันว่า “ทาสภรรยา” เป็นค่านิยมมาแต่อดีตที่ฝ่ายหญิงมักต้องอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าฝ่ายชาย สิทธิของผู้หญิงแทบไม่มีเลยในสังคมสมัยก่อน ฝ่ายชายมักเป็นฝ่ายกำหนดบทบาทและค่านิยมเหล่านี้ ซึ่งฝ่ายหญิงยอมรับและปฏิบัติตามเรื่อยมา เพราะส่วนใหญ่ได้รับการสั่งสอนมาตามกันว่าต้องเชื่อฟังสามีและดูแลไม่ให้ขาดตกบกพร่อง หญิงที่ไม่ยอมปฏิบัติตามย่อมได้ชื่อว่าเป็นหญิงความประพฤติไม่ดี

(๕) หญิงม่ายเป็นหญิงที่สังคมเหยียดหยัน แม้หญิงม่าย จะถูกมองว่าเป็นหญิงที่มีเสน่ห์ เนื่องจากหญิงม่ายรู้จักปรนนิบัติเอาใจ ดังสำนวนที่ว่า “กระดังงาลนไฟ” ทำให้ชายทั้งหลายนิยมก็ตาม แต่คนในสังคมส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับมากนัก

๒) พฤติกรรมพฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกทางความคิดหรือความรู้สึก ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของคนในสังคมไว้ ๒ ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ

(๑) พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ

- ความเป็นลูกกตัญญู โดยเฉพาะการเชื่อฟังพ่อแม่ นับเป็นสิ่งที่ถูกทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ดังคำสอนที่นางพราหมณ์สอนนางอมิตดานั่น เน้นให้นางอยู่ในโอวาทของสามี ดังความว่า

- ภรรยาที่ดีต้องปรนนิบัติดูแลสามี ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติกันมาช้านาน เพราะฝ่ายหญิงมักอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายชาย ยิ่งผู้เป็นภรรยาด้วยแล้วต้องเอาใจใส่สามีของตนเอง มิให้ต้องเคืองขัดใจ

(๒) พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ

- การมีคู่ครองที่ต่างวัยกัน เช่นกรณีของนางอมิตดาภรรยาสาวของชูชกเผ่าชรา ถูกเย้ยหยันจากนางพราหมณ์ต่าง ๆ นานา ดังความว่า

- การโต้เถียงสามี เป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับเช่นกัน เช่นเดียวกับไม่ควรเถียงพ่อแม่

- หญิงที่เที่ยวเตร่ ไม่ทำงาน ไม่ดูแลสามี จัดเป็นหญิงที่ไม่ดี ดังเช่น นางพราหมณ์แห่งบ้านทุนวิภูษะ

- หญิงที่มีจริตมารยา หรือหญิงเจ้าชู้ เป็นหญิงที่จะถูกสังคมประณามมาก เพราะถือเป็นกิริยาที่ไม่งาม ไม่ควรปฏิบัติ

- การมีชู้ การนอกใจ เป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร

พฤติกรรมต่างๆเหล่านี้ สะท้อนผ่านตัวละครฝ่ายหญิง ไม่ว่าจะเป็นนางอมิตดาหรือเหล่านางพราหมณ์ ทั้งในสถานภาพที่เป็นลูกและภรรยา ซึ่งแฝงข้อคิดและข้อปฏิบัติต่างๆไว้ โดยต้องการสื่อให้เห็นว่าพฤติกรรมของหญิงที่ดีและหญิงที่ไม่ดีเป็นอย่างไร อันเป็นการกำหนดพฤติกรรมของผู้หญิงให้อยู่ในจริยธรรมอันดีงามของสังคม

การวิเคราะห์วรรณกรรมเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงวรรณกรรม อิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อสังคม ก่อให้เกิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยมที่ดีไว้ในหลายรูปแบบ อันเป็นสิ่งที่แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมาแต่ครั้งอดีต เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย นับเป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยและคนเขมรถิ่นไทยจนกระทั่งปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ คัมภีร์ไบเบิลมหาเวสสันดร กัณฑ์ชูชกอักษรขอมฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ วิเคราะห์ในแง่ของหลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมที่มีในยุค พุทธศักราช ๒๕๖๒ ความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น เป็นการอยู่อย่างเรียบง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือในยามทุกข์ยากลำบากไม่เห็นแก่ตัว อาชีพก็คงยึดมั่นในการทำเกษตรกรรม ค้าขายเล็ก ๆ น้อยตามเศรษฐกิจที่พอเพียง อาชีพที่ได้รับความนิยมมาก ก็คือการค้าเข้ารับราชการ อยู่ในวัง การแต่งกายก็ยัง นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน เครื่องประดับโฉมความงามก็อาศัยธรรมชาติ เช่น ขมิ้น เป็นต้น คติความเชื่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อหลักการทางศาสนา คือบาป บุญ คุณโทษ มีความละเอียดชั่ว กลัวบาป เคารพในพระพุทธศาสนาอย่างสูง